

Gemeente van onze Heer Jezus Messias

1. We mogen dan officieel volgende week het nieuwe seizoen starten, iets van een nieuw begin ervaar ik toch ook op deze septemberzondag. Het zijn zondagen zo aan het begin van het nieuwe seizoen om met elkaar over ons gemeente-zijn na te denken. En wat is er passender dan om ons te laten leiden door een passage uit het evangelie, die onderdeel is van een rede die ook wel de gemeenterede wordt genoemd. Het is één van de vijf grote redes van Jezus in het Matteüs-evangelie. Niet dat het woord ‘gemeente’ erin voorkomt, maar daarover gaat het wel, over de vraag ‘hoe ga je in de gemeente met elkaar om?’ En die vraag dring zich altijd het sterkst op als het erop aankomt, als de onderlinge verhoudingen onder spanning staan, als mensen met elkaar in conflict zijn. Want dat mag je dan hopen dat dat in de kerk niet voorkomt, het gebeurt wel. Mensen kunnen lelijk tegenover elkaar komen te staan. De boosheid en de verontwaardiging kunnen hoog opspelen. Over hoe dergelijke conflicten aangepakt en opgelost moeten worden, daarover gaat het in deze gemeenterede.

2. Vanmorgen staat de gelijkenis van de onbarmhartige dienstknecht centraal. Met die gelijkenis, eindigt de gemeenterede. En dat is niet voor niets, denk ik. Want is dat niet het meest heikele punt? Ging het aan het begin over de vraag hoe te handelen, als je broeder zondigt, het wordt allemaal veel spannender als het zich tegen jou keert, als je broeder *tegen jou* zondigt, - de vraag van Petrus. Hij lijkt de opdracht van de zorg voor de verdwaalde broeder of zuster goed begrepen te hebben, want hij vraagt niet: ‘Hoe vaak moet ik hem bestraffen? Hoe vaak moet ik hem kritisch aanspreken?’ maar: ‘Hoe vaak moet ik hem vergeven?’ Je hoort hem achter die vraag denken: je kunt iemand nog wel een paar keer vergeven – drie keer, wordt er in de rabbijnse traditie gezegd – maar op een gegeven moment houdt dat toch op. Of denkt u er anders over? Jezus wel. Moet u horen wat hij zegt: ‘Ik zeg u, niet tot zevenmaal maar tot zeventig maal zeven maal zal je hem (= je broeder of zuster) vergeven.’

Een onzinnig antwoord, ben je geneigd te zeggen, want je zult maar in elkaar geslagen zijn, je zult maar jarenlang vernederd worden, je zult maar eindeloos gepest of getreiterd worden. Je zult maar sexueel misbruikt zijn. Ja, dat kan Jezus makkelijk zeggen. Dat kan de kerk mooi vanaf de kansel roepen, dat je zo iemand telkens maar moet vergeven, maar het zal je maar overkomen.

Ik denk dan ook niet dat we dat woord van Jezus iemand zo mogen voorhouden, als een opdracht tot, al helemaal niet zo snel. We zouden geen ruimte bieden aan iemands boosheid een verdriet. We zouden geen gelegenheid bieden tot het uiten van pijn en verdriet. Jezus’ antwoord klinkt inderdaad heel snel. Veel te snel, alsof hij geen weet heeft van pijn, verdriet en boosheid van de ander, alsof daar zo maar aan voorbij gegaan zou kunnen worden!

3. Laten we daarom eens wat preciezer naar de gelijkenis met zijn drie scènes (18,23-27, 28-30, 31-34) kijken. Eén woord hoort u daarin zes keer klinken. Ik durf het woord amper uit te spreken, want als er één woord in onze kerk belast is, dan is dat dit woord wel. Ik heb het over het woord ‘schuld’. Het heeft zo vaak en zo veel in onze kerken, protestant en rooms-katholiek, geklonken dat veel mensen er een schuldgevoel aan hebben overgehouden. Mensen die voortdurend het beeld voorgehouden kregen dat ze niet deugden en dat ze schuldig waren. Heel wat psychologen en psychiaters zijn daar nog steeds mee bezig. Bezig om mensen een positief zelfbeeld te geven. Schuld is zo’n belast begrip dat we het tegenwoordig in de kerk amper meer durven noemen, bang als we zijn dat mensen opnieuw met allerlei onterechte schuldgevoelens de kerk verlaten. Van schuld echter kan alleen sprake zijn, als mensen een verplichting op zich hebben genomen, die ze niet zijn nagekomen.

Het mag dan een belast begrip zijn, maar in een conflict valt dat woord toch al wel snel. Dan weten we als snel de ‘schuldige’ aan te wijzen en dan praten we over de ‘schuld’ die iemand heeft.

4. Weet u wat mij zo trof in deze gelijkenis, direct in de eerste scène, dat de Heer het woord ‘schuld’ niet in de mond neemt. In de NBG-vertaling stond het aan het slot van de eerste scène nog wel een keer, in vers 27: ‘En Hij schold hem de schuld kwijt.’ Letterlijk staat er echter het geleende. Zo staat het ook in de NBV: de geleende som. En dát woord, dat maar één keer in het Nieuwe Testament voorkomt, staat daar niet voor niets. Het is om duidelijk te maken dat er voor de Heer nu al geen schuld meer is. Nergens trouwens in het hele evangelie zet Jezus iemand in de schuld. We zouden dat eens goed tot moeten laten doordringen, helemaal als we in een conflict betrokken zijn!

Wie *wel* het woord ‘schuld’ in de mond neemt, is de dienstknecht tegen zijn mededienstknecht. Het is zelfs het eerste woord dat valt, als de dienstknecht, amper buitenstaand, zijn mededienstknecht aantreft die hem een klein bedragje, slechts honderd denarie, verschuldigd is: ‘Betaal wat gij schuldig zijt’, waarbij hij hem zelfs met zijn ene hand grijpt en met zijn andere zijn keel dichtknijpt. Wat hij doet, staat in geen enkele verhouding tot wat er feitelijk aan de hand is. Zelfs als de mededienstknecht hem met dezelfde woorden als hij tegen de Heer heeft gezegd, smeekt om lankmoedigheid: ‘Stel uw toorn uit, ik zal u betalen’ – deze diens knecht kon het dus nog wel, zoals blijkt, wanneer hij tegen hem zegt: ‘Ik zal u betalen’ – dan hoor je dat hij niet wilde en dat hij hem gevangen zette, totdat hij hem het verschuldigde betaald zou hebben. Het is een bekend verschijnsel, als er een conflict is, dat iemand in het conflict buiten proporties reageert. En zijn het niet vaak de kleine zaken die gierend uit de klauwen kunnen lopen, waar niemand dan vervolgens nog een uitweg ziet?

5. Waar de Heer het woord ‘schuld’ niet in de mond neemt, daar gebruikt zijn dienstknecht dat woord wel. Is dat ook niet de manier waarop wij mensen vaak met elkaar omgaan, direct op ons recht staand, vanuit het idee dat schuld direct betaald moet worden, geen gehoor gevend als erom erbarmen wordt gesmeekt. Handelen ook wij niet veelal vanuit het principe: ik zal het hem nu *of of* anders later nog wel betaald zetten? Wordt hier in die tweede scène niet onze werkelijkheid getekend, zoals het vaak in onze onderlinge conflicten toegaat? Verbonden echter met de eerste scène wordt duidelijk hoe raar dat eigenlijk is, hoe haaks dat staat op de manier waarop dat in de eerste scène toegaat. Zelf heeft hij dat niet in de gaten. Zelf lijkt hij dat niet in de gaten te hebben. Zou je hem ermee confronteren, dan zou het me niet verbazen, als hij zou zeggen dat het hier om een andere situatie gaat. Mijn vraag: hebben *wij* het wel in de gaten? Als dat het wel geval is, waarom handelen we dan niet tegen onze mededienstknecht, zoals de Heer tegen ons doet?

6. Direct daarna – de derde scène – confronteert de Heer hem met zijn eigen handelen. ‘Boze slaaf’, noemt hij hem. ‘Al die schuld heb ik je kwijtgescholden.’ Hoort u dat? Nu neemt de heer het woord ‘schuld’ wel in de mond. De heer heeft het van de dienstknecht geleerd! Van schuld is sprake, zo mag je zeggen, nee, zo moet je zeggen, wanneer er geen vergeving plaats heeft! ‘Boze slaaf, al die schuld heb ik je kwijtgescholden, daar je mij gesmeekt hebt.’ Hij beschrijft zo met de woorden van de dienstknecht wat hij, de Heer, in de eerste scène aan hem, de knecht, gedaan heeft. Om vervolgens met zijn eigen woorden te beschrijven wat de dienstknecht aan zijn mededienstknecht had behoren te doen. Niet door ‘schuldig schuldig’ te roepen, maar: ‘Behoorde niet ook jij je te ontfermen over je mededienstknecht, zoals ook ik mij ontfermd heb over jou?’ Zozeer is deze ontferming, deze barmhartigheid van de Heer het tegendeel van het roepen ‘schuldig, schuldig’ van de knecht, dat de Heer in de eerste scène het woord schuld niet uitgesproken heeft. De ontferming van de Heer deed alle schuld zo volstrekt teniet dat van schuldig zijn zelfs geen sprake was. ‘Wanneer je echter deze ontferming van mij *niet wilt*, dan is er nu enkel al die schuld van jou.’

7. ‘En zijn Heer werd toornig en gaf hem in de handen van de folteraars, totdat hij hem al het verschuldigde betaald zou hebben.’ Harde woorden klinken dat aan het slot van de derde scène.

Je had ze er liever niet in gehad. Daar hebben we telkens moeite mee, met dergelijke scherpe woorden van Jezus. We struikelen erover. En we moeten daar – in zekere zin – ook over struikelen, al moeten we het daarbij niet laten. We zullen moeten proberen om dergelijke harde woorden te begrijpen. ‘Hoe moet je ze dan verstaan? Dat mag je dan wel eens vertellen.’

Wat ze duidelijk willen maken? Ze willen duidelijk hoe enorm belangrijk voor hem het handelen van de ene dienstknecht is ten opzichte van de ander, hoezeer hem dat raakt, hoezeer hij ziet dat dat handelen in de lijn staat van zijn handelen ten opzichte van de dienstknecht. Hij wil de dienstknecht nu laten voelen wat deze zijn mededienstknecht heeft aangedaan, als ook wat hij aan hem gedaan heeft!

9. Ik wil met u naar de strekking van de gelijkenis, als u die al niet duidelijk was. Die is dan toch ook eigenlijk heel kort aan te duiden: godsdienst kan niet anders dan tot mensendienst leiden. Het eerste, de dienst van God aan de mens, heeft zijn automatische vervolg in het andere. En dan is ook die harde laatste zin te begrijpen, want godsdienst die niet tot mensendienst leidt, is onbarmhartig. *Daarvan* is die laatste zin de uitdrukking.

Dan moeten we nog even terug naar het begin, naar de aanleiding van de gelijkenis. Jezus die het over een eindeloze vergeving heeft, een vergeving die geen grenzen kent. Met de gelijkenis in het hoofd, is die strekking dan toch ook niet moeilijk meer te begrijpen? Die eindeloze vergeving *kan* je aan je broeder of zuster betonen, vanuit die eindeloze vergeving die de hemelse Vader aan jou schenkt. Kijk, dat moeten we steeds bedenken, als het over de gemeente gaat, hoe ruimhartig de Eeuwige met ons omgaat. Die lijn hebben we door te zetten, ja, je kan die lijn van God naar ons toe toch ook niet anders dan doorzetten in de verhouding naar je broeder en zuster.

Het is vooral die eerste scène die we voor ogen moeten houden bij de kleine en de grotere conflicten in een gemeente, dat is iets wat de diens knecht niet deed. Hij deed alsof er niet iets aan was voorafgegaan. Laten wij dat zo niet doen. Dat in ons handelen die eerste scène bepalend is voor de wijze waarop wij in conflicten met de ander omgaan!¹

In de Naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Amen.

*14e Zondag na Pinksteren, 10 september 2017
Bosbeskapel, Den Haag-Zuidwest
ds. Nico Riemersma*

---

¹ F.H. BREUKELMAN, De gelijkenis van de koning als Richter (Matteüs 18:23-35), in: *Bijbelse Theologie. Deel III. De theologie van de evangelist Matteüs Afl. 2 Het evangelie naar Matteüs als “Die Heilsbotschaft vom Königtum”*, Kampen 1996, 168-193.